

Epistularum latinarum verba sollemnia observanti mihi tot tamque variae formulae occurrebant, ut operae pretium esse existimarem, de talibus rebus quaestionem instituere et omnes formulas memorabiles sub uno quasi aspectu ponere. Quas ut investigarem, eo magis admonebar, quod hominum doctorum adhuc nemo in talia inquisivisset. Qua opera si contigerit simul, ut afferam nonnulla, quae non displiceant iis, qui cum vel arte et praeceptis proprietatem atque elegantiam, vel thesauris vocabulorum omnem copiam linguae latinae comprehenderent, breviter tamen hanc rem perstrinxerunt atque attigerunt, haud me paenitebit suscepisse quod quantae esset operae, vel ab initio nullo modo me potuit praeterire.

Priusquam ad ipsam rem accedam, placet in universum pauca disputare.

Atque primum quidem ut ambitum dissertationis meae declarem, percensui magna cum cura et solutae orationis scriptorum et poëtarum epistulas quotquot inde ab initiis litterarum Romanarum usque ad Caroli Magni aevum extant, ita tamen, ut V., VI., VII., VIII. saec. epistulas summatim tantummodo tractarem. Fines enim huic libello praescripti ex immensa materia prudenter ea quae alicuius momenti essent eligere coëgerunt. Ex liberae reipublicae temporibus praeter Ciceronianarum epistularum corpora nullas superesse epistulas soluta oratione scriptas maxime nobis dolendum est. Nam et litterarum a M. Catone ad Marcum filium datarum (Jordan, pag. 84) et epistulae illius inclutae a Cornelia

Gracchorum matre Gaio filio inscriptae (Peter, hist. Rom. fragm. 222, 7) tam parvae reliquiae supersunt, ut de forma earum existimari nequeat; Caesaris autem, Pompei, Bruti, Cassii, Cornelii Nepotis, Antonii, aliorum epistulae quae commemorantur, aetatem non tulerunt.

Deinde pauca dicam de ratione, quam secutus sum in colligendis proponendisque formulis.

Omnibus enim summa qua potui diligentia perlustratis duo potissimum epistularum genera esse distinguenda intellexi. Sunt autem, ut Ciceronis ipsius verbis (ep. ad fam. II 4, 1) utar, aut familiares et iocosae aut severae et graves. Quibus generibus conveniunt formulae: aliae sunt in familiaribus, aliae in sollemnibus litteris.

Sed non solum minutas et subtiles formularum distinctiones indagabo, sed etiam earum tamquam vitae aetates et decursum a prima iuventute ad ultimam senectutem adumbrare et exemplis allatis quasi oculorum conspectui subicere conabor, ut earum incrementa, fata vicissitudinesque cognoscamus.

Sic de varietate usus et discrimine certiores facti simul historia illustrata in quaestionem vocabimus, quem singulis scriptoribus locum assignes in novandis formulis et quatenus secuti sint eum imitatores.

Postremo quod attinet ad stilum et sermonem epistularum (De epistulari genere scribendi egregie disseruit E. Woelfflinus in Philologi Leutschiani tom. 34, pag. 139 ss.), occurrunt haud paucae locutiones, quae in vitae cotidianae sermone frequentissimae erant. In primis autem ii, qui familiares ac privatas epistulas scripserunt, in verbis eligendis, struendis, collocandis quam proxime accesserunt ad genus dicendi vulgare, id quod ipsius Ciceronis his verbis ostenditur: „Verumtamen quid tibi ego videor in epistulis? nonne plebeio sermone agere tecum? epistulas cotidianis verbis texere solemus“ (ep. ad fam. IX 21, 1). Quae cum ita sint, etiam ad sermonem cotidianum accuratius cogno-

scendum ex hac mea commentatione aliquantulum fructus percipi posse persuasum habeo.

Sed haec quidem hactenus.

Transeamus nunc ad explicationem ipsam!

Atque primum quidem viam ac rationem, quam ingressurus sim, breviter indicabo.

Epistularum latinarum verba sollemnia optime ita pertractari mihi videntur, ut primum de salutandi formulis, deinde de prooemiis, tum de valedicendi formulis, postremo de diei locique subscriptione explicetur.

Initium igitur faciant salutandi formulae.